

Fjällets hjältar

När en lavin har gått kan några få minuter vara skillnad mellan liv och död. Sveriges fjällräddningshundar lever en tillvaro där skumpiga skoterfärder i ilfart över fjället tillhör vardagen. Vi följde med på övning i Jämtland, med ivriga hundar och målmedvetna förare.

TEXT KARIN WALLÉN FOTO ANETTE ANDERSSON

Maria Häggblom har lång erfarenhet från lavinarbetet. Hon har varit räddningshundsinstruktör sedan 1991 och hundförare i fjällräddningen sedan 1996.

Ett svagt pinglande hörs från halsbandet när Äkta kommer springande nerför den vita branten, med sikte på "lavin". Hon känner igen ett snötäcke som rörts om, och nu är hon inställd på att hitta doften av de människor som inte syns.

Att det rör sig folk ovanför snöytan är hon van vid, deras dofter sorterar hon bort. Hon söker snabbt av området tills hon hittar något intressant. Nosen landar mot snön och hon börjar gräva, alltmer intensivt.

Äkta förare Maria Häggblom, klädd i fjällräddarnas omisskännliga röda och gula uniform, höjer en hand och ropar: - Fynd! Grävare hit!

Men Äkta tycker inte att hon behöver förstärkning av någon människa med spade. På några sekunder har hon forcerat snötäcket och slinker smidigt in i hålet, ner till figuran- ten som bjuder på en favoritboll där nere i snögrottan.

När hon kommer ut igen, med bollen i munnen, blir hon hyllad som den hjälte hon är. Än en gång har hennes nos och arbetsvilja visat var det finns en människa under snön. Och för en fjällräddhund som Äkta är det här vardag.

- Med just henne har jag inte varit ute på några skarpa uppdrag än eftersom jag nyss pensionerade min tidigare fjäll- räddningshund, säger Maria och klappar om Äkta, som är fyllda 8 år och fungerar som brukshund, fjällräddningshund och avelshund inom Marias egen uppfödning - tidigare med kennelnamnet Zippakks, numera Västfjälletz.

Utländska ekipage på träning

Som av en händelse är det just på sluttningarna nedanför Väst- fjället vi befinner oss denna soliga dag, i en av de raviner som klyver fjället i små skåror utanför skidpisterna i Bydalsfjällen i Jämtland. Maria bor bara ett par mil härifrån och har nära till årets stora vintersamling. Vecka fyra bjuder traditionsenligt på flera dagars övning i Bydalen. Då kommer många svenska ekipage hit - men också en del utländska, åtminstone som observatörer om de inte kan ta med sina hundar.

- Förra året hade vi besök av Schweiz, Svalbard och Nor- ►

Fjällräddningshund.
Äsch, tysk schäferhund,
älskar sitt jobb.

Polis Anne Hamrin tar spaden medan Äsch använder tassarna för att gräva fram den hittade figuranten.

Chansen att överleva efter att ha blivit begravd i en lavin är tyvärr låg. Det handlar oftast om minuter, men ibland har det bildats en luftficka.

Lycka är att hitta sin figurant – och favoritbollen. Ätminstone om du frågar Äkta. Matte Maria Häggblom klappar om sin hund.

Mattias Åberg och Obie, border collie, bor i Funäsdalen, och är godkända för fjällräddning och sökarbete i både Norge och Sverige.

Anne Hamrin är polis i Östersund och deltar med sin labrador retriever KG, som kan söka efter mer än människor.

Att vara figurant är ett spännande uppdrag. Under veckan har fjällräddarna hjälp av gymnasieelever – och deras lärare – som låter sig grävas ner.

ge. I år har vi några italienare och några norrmän med, säger Jörgen Modin som är hundförare vid polisen i Östersund och ansvarig för utbildningen av fjällräddningshundar i Jämtland.

Utbytet av internationella kunskaper och erfarenheter är uppskattat. Det ger en fingervisning om hur man ligger till i sina färdigheter, och det går alltid att plocka upp nya tips och tricks om hur man bäst förbereder sig för räddningssök i vinterlandskap. Den här gången är dessutom en representant från Försvarsmakten på plats för att lära sig mer om hur hundförarna inom fjällräddningen jobbar.

Äkta jobbar vidare i den fiktiva lavinen. Just det här året är snöläget inte riktigt vad det brukar vara, men i ravinerna går det ändå att gräva ner folk på ett par meters djup.

- Det blir ju vittring på den snö man lägger tillbaka över ingångshålet. Vi brukar gräva och sprida ut snön så gott vi kan så att det inte blir en autostrada till figuranten, säger Maria och fortsätter:

- Det är bara när det verkligen är någon under snön som hunden får belöning för att den gräver. Då blir det fest i gropan!

Och visst blir det fest igen för Äkta, när hon markerar genom att gräva på ännu en plats. Där ligger Peter Huczowsky gömd. Han är intresserad av att utbilda sig och sin tyska schäferhund, som ännu bara är sex månader. Då ingår det att låta sig grävas ner i snö. Men det är inte helt lätt att rekrytera nya hundförare, menar Maria.

- Det är så mycket annat än att köra hund som ingår. Det

är sjukvård, radio, gps. Hela fjällräddningskunskapen. Jag tror många känner att de inte har tid.

För bara tio år sedan var det i stort sett enbart polisekipage som tog hand om lavinräddningen, med förstärkning av några civila ekipage som fått utbildning av polisen.

Kräver stort engagemang

I dag är tvärtom de civila ekipagen i majoritet, och numera vill man att de inte bara är hundförare – utan fungerar som vanliga fjällräddare med en specialkompetens. Det krävs alltså att man är beredd att rycka ut i alla sammanhang där fjällräddare behövs, året runt. Hundarna som används i fjällräddningen är inte bara lavinhundar, utan sökhundar som ska kunna hitta människor i all typ av terräng.

- Det är bättre på det här viset, de får en gedigen utbildning inom fjällräddningen, säger Jörgen Modin, som själv har en kriminalsök hund inom polisen som han använder som lavinhund när det behövs.

Själv utbildningen är inte uppbyggd på det traditionella sättet där en kurs börjar på ett bestämt datum. I stället får intresserade nykomlingar ansluta till det träningsgång som finns i närheten när de anses lämpliga. Sedan väntar ungefär två års träning tills det kan vara lagom att "köra upp". Men till en början krävs att man bor nära ett så kallat problemområde, alltså ett fjällområde där laviner tenderar att inträffa. Och framför allt krävs engagemang.

”En del kommer en dag, sedan ser vi dem inte mer”

- En del kommer en dag, sedan ser vi dem inte mer. En del fortsätter komma flera gånger, har med rätt kläder och utrustning och visar stort intresse. Först då kan vi börja titta på deras hund, säger Maria Häggblom.

Att hitta rätt hund är inte heller helt lätt. Ulf Schröder, som är fjällräddare i Sälen i Dalarna, har testat tre tyska schäferhundar sedan hans förra gick i pension.

- Den första var för skarp. Han fick bli polishund i stället. Den andra var för vek och gillade inte att åka skoter, säger Ulf.

Då dök den långhåriga schäfern Safe upp när Försvarsmakten tyckte att han var för stor i kroppen. En fjällräddningshund får tvärtom inte vara för nätt, men måste ändå kunna lyftas och bäras.

- Det finns inte någon skriven regel om mankhöjd, men jag skulle säga att en kelpie är för liten. De måste vara stora nog för att orka ta sig fram i djupsnön och upp över stora snöblock. Men det kan finnas individer inom många raser som kan passa, säger Maria Häggblom.

Den här veckan är det en hel del schäfrar på plats, men även några labrador retriever, ett par belgisk vallhund, malinois, en holländse herdershund och en border collie.

Det viktigaste är att de är glada i människor, uthålliga, arbetsvilliga – och miljöstarka. Det blir tydligt bara på det sätt de transporteras. De här hundarna låter sig dunsas fram i hög fart över fjället i hundburar på slädar bakom skotrar, eller sitta på själva skotern, mellan två personer. De får vara beredda på att åka det färdssätt som är snabbast till platsen – oavsett om det är med skoter, skidlift, pistmaskin eller helikopter.

Markerar både föremål och människor

Strax efter lunch ansluter polisflyget från Östersund för att hundarna (speciellt de som aldrig testat förut) ska få en flygtur. Det gäller att hundförarna håller sig lugna när de hukar och omfamnar sina fyrbenta arbetskamrater medan snöröken yr upp under de högljudda rotorbladen. Väl ombord tycker de flesta hundar att det inte är värre än vilket fordon som helst.

Veckan bjuder på proppfyllda träningsdagar i fjällen, inte bara med lavinsök utan också vindstigar, grupplydnad och liksök. Det sistnämnda tränas med vätskeindränkta tyger från rättsläkarstationen. När hunden väljer att gå fram och lukta på den till en början okända doften blir det belöning förstås. Skulle man inte träna kan reaktionerna på en förmultnande kropp – vilket kan vara fallet när man söker försvunna personer i fjällen sommartid – bli helt olika från hund till hund.

Fjällräddningshundarna ska markera både föremål och människor. ►

Äkta känner igen ett
(i det här fallet avsiktligt
skapat) lavinområde
när hon ser det.
Nu ska de gömda
människorna hittas.

Helikopterträning på schemat. Lilla springer spanieln Sky, som till vardags jobbar åt polisen i Västerbotten, kan lätt plockas upp av husse Ulf Dahlberg.

”Det finns solskenshistorier om dem som överlever – det är det man lever på”

- Men de prioriterar en levande människa före ett föremål utan att vi lärt dem det, säger Maria Häggblom.

På hennes första larm, två veckor efter att hon blivit godkänd med sin första fjällräddningshund, hittades två döda personer i en lavin som gått utanför pisterna på en liten skidort i Jämtland.

- Det blev en brakstart kan man säga. Jag har alltid tänkt seriöst på uppgiften, men den upplevelsen gjorde det än mer allvarligt för mig, säger hon.

Statistiken är tyvärr dystert när det gäller lavinolyckor. 90 procent av alla som dras med i en lavin dör. Det handlar om minuter, om det inte bildats en luftficka i snön.

En av norrmännen som är på plats under veckan i Bydalen hör till dem som räddat en levande person i en lavin - efter tre timmar.

- Det var en snowboardåkare som hade en ryggsäck på sig, och den hade åkt upp över huvudet så att det bildades en luftficka. Och det var hunden som hittade honom, säger Maria.

Hennes gamla hund vet exakt vad som väntar bara han hör ett anrop på radion. Då är det allvar. Då börjar han yla av förväntan, redo för jobb.

Att byta hund är alltid lite pirrigt. Kommer det att fungera även när det är på riktigt? Hon klappar om Äkta, som tittar uppfordrande på henne, redo för mer träning.

- Det gäller att rädda liv. Att få använda hunden till det är en fantastisk känsla. Och det finns solskenshistorier om dem som överlever – det är det man lever på.

Nyfiken på uppdraget?

Vilka hundar passar för uppdraget?

→ Det viktigaste är att hunden är miljöstark, glad i människor, uthållig och arbetsvillig. Men även storlek och hårlag kan ha betydelse, eftersom det kräver en del att ta sig fram i djup snö och isande kyla.

Vilka människor passar för uppdraget?

Dels behöver du bo nära fjällen och ett så kallat problemområde, där laviner kan gå. För att bli hundförare inom fjällräddningen behöver du utbilda dig till fjällräddare. Där ingår sjukvård, skoterkörning, navigering och mycket mer. Det är öppet för alla att ansöka, men det är förstas en fördel att ha fjällvana sedan tidigare. Åldersgränsen uppåt är 65 år.

Fjällräddhund i Sverige

→ Fjällräddare och fjällräddningshundar finns i Dalarna, Jämtland, Västerbotten och Norrbotten. I dagsläget finns ett 20-tal civila ekipage och fem polisiära (tre i Jämtland, två i Norrbotten - i Västerbotten finns inga polisiära ekipage eftersom huvudorten Umeå är för långt från fjällen).

Nya beteckningar för fjällräddhund

→ Från och med 1 januari 2025 får godkända fjällräddhundar officiella beteckningar i hunddatabasen. CFH står för Civil Fjällräddningshund och CERH står för Civil Extern Räddningshund.